

examine the features of adolescents' attitudes regarding the egoistic motivation. To implement the tasks we interviewed 616 adolescents of 7 age-subgroups. Our results showed the existence of age-related differences among these subgroups. The lowest rates of acceptance of egoistic statements had been demonstrated by children of early adolescence age. In the next age subgroups we observed the increasing of selfish tendencies. Besides that, girls of the most age subgroups have demonstrated the lower rates of egoistic motivation than boys. We should note that our findings are consistent with other researches. In general, the results showed that the majority of adolescents (75 percent) can be attributed to the average level of accepting selfish statements, and approximately 1 percent of adolescents had demonstrated the low level of attribution these ideas. Since the end of adolescence the egoistic tendencies have decreased. As a conclusion we have to note that the features of age-related aspects of coexistence and mutual influence of egoistic and altruistic motivation of social behavior require the further experimental studies.

Key words: *egoism, altruism, prosocial behaviour, adolescence, prosocial features, peer evaluation, basic need, egoistic and altruistic components of motivation.*

УДК 159.928:808.1

Л.О. КОТЛОВА, К.А. МАРЧУК

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЕННЯ ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ (ЗА НАУКОВИМ ТРАКТАТОМ І. ФРАНКА «ІЗ СЕКРЕТІВ ПОЕТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ»)

У статті розкрито особливості наукового підходу Івана Франка до питання психологічної природи літературної творчості. Зокрема проаналізовано трактат «Із секретів поетичної творчості», в якому дослідник наголошує на винятковій ролі підсвідомого у творчій діяльності письменника. Доведено, що поети несвідомо слідує законам асоціації ідей або діють усупереч їм, залежно від поставленої художньої мети. Розкрито ідею І. Франка про те, що через вивчення особливостей виникнення та функціонування сонних видінь можна впритул наблизитися до пізнання поетичної фантазії і поетичної творчості. Здатність до творення наглядних, пластичних образів, символізм, зближує сонну фантазію з поетичною.

Ключові слова: *творча діяльність, поетична творчість, поетична фантазія, закони асоціації ідей, підсвідомість, образ, відчуття, асоціація, символ, сновидіння.*

В статье раскрыты особенности научного подхода Ивана Франка к вопросу психологической природы литературного творчества. В частности проанализирован трактат «Из секретов поэтического творчества», в котором исследователь настаивает на исключительной роли подсознательного в творческой деятельности писателя. Доказано, что поэты бессознательно следуют законам ассоциации идей или действуют вопреки им, в зависимости от поставленной художественной цели. Раскрыта идея И. Франка о том, что через изучение особенностей возникновения и функционирования сонных видений можно впритык приблизиться к познанию поэтической фантазии и поэтического творчества. Способность к созданию наглядных, пластичных образов, символизм сближает сонную фантазию с поэтической.

Ключевые слова: *творческая деятельность, поэтическое творчество, поэтическая фантазия, законы ассоциации идей, подсознание, образ, ощущение, ассоциация, символ, сновидение.*

Постановка проблеми. Іван Франко – знаний в Україні та за її межами письменник, літературознавець, публіцист. Панорамність наукових та мистецьких поглядів не завадила йому щоразу уважно прислухатися до свого внутрішнього ества. Той факт, що щоразу при написанні твору він переживає почуття, які складно передати словами, які годі пояснити звичайною роботою розуму, підштовхнув Франка до дослідження творчого процесу, вивчення природи творчості. У пошуку відповідей на питання, що його хвилюють, він звертається до праць філософів та психологів, які так чи інакше торкаються проблем особистості, свідомого-несвідомого, а також творчого процесу як такого.

Крім того, Франко узагальнює досвід колег-письменників, збирає низку прикладів, які стосуються особливостей перебігу процесу творення художнього твору, і врешті-решт займається самоспостереженням, «приміряючи на себе» ту чи іншу теорію. У кінці XIX століття Франко піднімає ряд проблем психології літературної творчості, які не втратили актуальності і сьогодні. Врешті дослідник пропонує ключ до розгадки таємниці поетичної творчості, який лежить у площині несвідомого. Саме цей ключ, за узагальненнями Франка, дозволить розпізнати талановитих письменників та тих, хто лише прагне ними бути.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Франко довго і ретельно вивчає проблему творення поетичного тексту, за результатами дослідження формує трактат «Із секретів поетичної творчості». Вперше він був надрукований на сторінках «Літературно-наукового вісника» ще в 1898-1899 роках і з тих пір набув широкого розповсюдження серед українських літературознавців. У різні часи трактат ставав предметом наукового зацікавлення франкознавців: Н. Зборовської, Т. Гундорової, Р. Горака, Г. Клочка, М. Зерова, С. Адельгейма та ін. Незважаючи на те, що один із розділів трактату цілком присвячений дослідженню психологічних основ поетичної творчості (йдеться про роль свідомості в поетичній творчості, прослідковано принцип дії законів асоціації ідей у творчому процесі, описано особливості поетичної фантазії), серед дослідників психологічної науки ця праця й досі лишається малодослідженою. Це й зумовлює актуальність теоретичної розвідки.

Формулювання цілей статті. Відповідно, метою дослідження став теоретичний аналіз трактату І. Франка «Із секретів поетичної творчості», зокрема тих його частин, які розкривають питання дії законів асоціації ідей та особливостей вияву поетичної фантазії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз поетичних текстів дозволяє Франкові зробити висновок про те, що поетична творчість є чимось відмінним від звичайного людського я, отже, несвідомий елемент тут відіграє важливу, а може, й головну роль. Джерелом творчості Франко називає «змисли» (відчуття), які лежать в основі художніх образів, а показником естетичної вартості художнього твору вважає роботу підсвідомості. Аналізуючи праці провідних філософів та психологів свого часу, поетичні твори письменників, власні відчуття та переживання у процесі роботи над твором, Франко доходить висновку, що роль несвідомого у поетичній творчості надзвичайно важлива, зокрема завдяки властивості зберігати цілі комплекси, здавалося б, забутих вражень, спогадів, здатних сполучатися у різні комбінації. За Франком, саме частка несвідомого у творенні твору є доказом талановитості поета, показником естетичної ваги його творів.

Ще одним показником якості поетичного тексту, який надає йому неповторності, колориту, власного звучання, науковець називає спосіб, яким пов'язані ідеї у поетичному творі. Він вважає, що дослідження асоціацій ідей може дати багатий матеріал для характеристики творчого процесу та особистості автора поетичного твору: «Духова діяльність людська полягає, головню, на двох прикметах психічного устрою: на можливості репродукції вражень, які колись безпосередньо торкали наші змисли і тепер являються тільки психічними копіями, ідеями, і на другій прикметі того устрою, що одна така репродукована ідея викликає за собою іншу, цілі ряди інших ідей, ті знов, коли на них буде звернена особлива увага, викликають дальші ряди ідей і так без кінця. Чим ясніше і докладніше репродукуються ідеї в людській душі, тим ясніше мислення; чим більші і різноманітніші ряди ідей повстають за даним імпульсом, тим багатше духовне життя. Ясність і прецизія репродукованих ідей – се перша основа наукової здібності; багатство і різноманітність їх – головна прикмета поетичної фантазії» [4].

Франко ставить перед собою завдання: прослідкувати, чи існує так звана спеціальна поетична асоціація ідей? Якби існувала – то це стало б ключем до розуміння багатьох індивідуальних рис різних поетів і навіть цілих напрямів і поетичних шкіл. Перш за все він аналізує науковий досвід у психології, який стосується загальних законів асоціації ідей, а також матеріал, який свідчить, чи дотримуються поети цих законів, а чи виходять поза їх межі. Зокрема, звертається до наукових студій В. Вундта, де визначає два таких закони: подібності та звички, і трактує їх наступним чином: «Всяка ідея, що повстає в нашій душі, може викликати за собою іншу ідею і то або подібну чим-небудь до неї, або таку, яку ми привикли зв'язувати з нею чи то задля місцевої сумешності, чи задля часової близькості або періодичності» [4]. Франко наводить низку прикладів, які засвідчують дію цього закону у творчості українських поетів: «ми говоримо про «верби головаті» для того, що обрубуваний періодично верх верби нагадує голу, порослу розчіхраним волоссям; говоримо про криваве полум'я, про річку, що в'ється гадюкою. Ідея блискавки мимовільно викликає в нашій душі ідею грому, ідея фіалки – ідею про фіалковий запах, ідея книжки – згадку про школу, бібліотеку або читальню» [4].

Однак, творчість поетів, за Франком, не обмежується дією лише цих законів, а включає також закон контрасту, якого свого часу не приймає Вундт, він «асоціювання суперечних, контрастивних ідей виводить або з привычки, або з утоми нашої уяви, що, знесилившись сполучуванням подібних ідей, вкінці улягає протилежному напрямові і зразу перескакує на інший ряд ідей, що й становить контраст з попереднім» [4]. Франко ж контраст називає «одним із наймогутніших способів поетичного малювання» і пояснює його як роботу уяви у напрямку від звичайних асоціацій до незвичайних. Він наводить ряд прикладів, зокрема із творчості Т. Шевченка, які ілюструють контраст як поетичний прийом: «недоля жартує», «пекло сміється», «ліхо танцювало» та ін., стверджує, що поет у такому разі навмисно ставить перед уявою читача складніше завдання, аби розворушити її, схвилювати, викликати ті емоції, які він свого часу пережив і вклав у поетичний текст. Франко аналізує закони асоціації ідей, розроблені Г. Штейнталем та пробує прослідкувати їх дію в межах поетичних творів. Таких законів дослідник виділяє три:

1. Душа повертає легше з непривичного стану до звичайного, ніж противно.
2. Душа йде легше за ходом дійсного руху, ніж супроти сього ходу, тобто легше від початку до кінця, ніж від кінця до початку (напр., від цегли і каміння до будинку легше, ніж від будинку до цеглини). Дійшовши до цілі, душа заспокоюється і лишається в тім спокою; ідея зняряду попихає її репродукувати той рух, якому має служити той зняряд.
3. Самостійний предмет трудніше репродукує несамостійний, цілість трудніше репродукує частину, ніж противно.

Описаний вище метод контрасту, який часто використовують поети в роботі над текстом, іде всупереч першому Штейнталевому закону, адже переводить уяву від звичайного ряду асоціацій до незвичайного. Звичайний це характерно для тих творів, які містять драматичні події, передають змішані почуття, сильні емоції. У тих же творах, які несуть спокійні, рівні настрої сумного чи веселого характеру дія цього закону зберігається: «Тут поет несвідомо держиться Штейнталевого правила, тобто добирає таких асоціацій, які б заспокоювали, заколисували уяву, а радше – дає вираз тільки тим асоціаціям, що самі, без ніякого напруження, напливають в його власній успокоєній уяві» [4, с. 101]. Як приклад І. Франко наводить відому поезію Т. Шевченка «Вечір на Україні», де ілюстративно є уже перша строфа твору. Легкі образи, які плавно переходять один в інший, тут є не чим іншим, як найлегшою асоціацією ідей.

Другий Штейнталів закон, за Франком, відображається у творчості поетів через градацію: асоціація ідей прямує від частини до цілого, яке, у свою чергу, є частиною якоїсь більшої цілості і т. д. Такий прийом досить популярний серед українських поетів, оскільки дозволяє кількома штрихами намалювати широку панораму. Подібним чином побудована початкова строфа Шевченкового «Заповіту» [6]. Дослідник так інтерпретує цей текст: «Вже слово «поховайте» будить в нашій уяві образ гробу; одним замахом поет показує нам сей гріб як частину більшої цілості – високої могили; знов один замах, і ся могила являється одною точкою в більшій цілості – безмежнім степу; ще один крок – і перед нашим духовним оком уся Україна, огріта великою любов'ю поета» [4]. І поряд із цим він наводить приклад зовсім іншої градації, яка зустрічається дещо рідше і яка будується за протилежним принципом – від цілого до частини. Така градація зазвичай змушує увагу читача до якоїсь дрібної деталі, яка лежить в основі твору. Прийом цей не користується популярністю серед поетів і використовується в окремих випадках, коли та сама дрібна деталь є образом-символом, через який розкривається тема твору. Часто такого типу градація зустрічається у фольклорних творах, рідше – в авторських. Франко знаходить її у творчості Т. Шевченка, зокрема у його вірші «Хустина»:

«Іде військо, іде й друге,
А за ними стиха –
Везуть труну мальовану,
Китайкою криту...»

Дослідник зазначає: «Будова сього опису напрочуд майстерна. Зразу широчезний горизонт – аж три війська; за третім жалібний похід: труна, полковник, осаули; наша увага звужується, та разом з тим загострюється, ми добачаємо чимраз менші деталі, яких не бачили вперед, обіймаючи оком велику масу. Осаули несуть зброю, ми бачимо на панцирі сліди рубання, на всій зброї засохлу кров; серед того походу йде кінь без їздця, ми бачимо на ньому порожнє сідло, а на тім сідлі хустину, дрібнесеньку річ, та рівночасно таку, в котру поет чарами свого слова вложив усю трагіку сього козака, що лежить у домовині, і ще одної живої людини – дівчини, що вишивала сю хустину, що надіялася побачити в ній символ свого щастя, символ шлюбу з козаком, а тепер бачить символ козацької слави – смерті в обороні рідного краю» [4].

Щодо третього Штейнталевого закону, то й тут, якщо вірити Франкові, поети йдуть від протилежного: вони розбирають цілість на її складові. Він називає цей прийом аналітичним і тут же вказує, що він хоч і зустрічається в поезії, однак украй рідко.

Проаналізувавши існуючі у психологічній науці закони асоціації ідей та їхню дію у межах поетичної творчості, дослідник доходить висновку, що поети несвідомо слідуєть цим законам, або діють усупереч їм, залежно від поставленої художньої мети. Характеризуючи поетичну фантазію, Франко порівнює образи, породжені нею, з образами, які з'являються у сновидіннях: «Се явища одної категорії, творячи свої постаті, поет в значній мірі чинить те саме, що природа, викликаючи в людській нервовій системі сонні візії та галюцинації. Значить, кожний чоловік у сні або в гарячці є до певної міри поет» [4]. Він вважає, що через вивчення особливостей виникнення та функціонування сонних видінь та галюцинацій можна впритул наблизитися до пізнання поетичної фантазії і поетичної творчості. Тому дослідник студіює літературу, що стосується проблеми снів, починаючи зі старогрецької та староримської (Арістотель, Гіппократ, Гален, Артемідор). Особливий інтерес для нього становлять праці В. Вундта та К. дю Преля. Вивчивши матеріал, викладений німецьким філософом, Франко по-своєму інтерпретує його. Зокрема, фізіологію сонних видінь він трактує через фізіологію відчуттів: «Зі зверхнього світа доходять до наших змислів певні механічні та хімічні імпульси (тверді тіла, плинні, запахи, тремтіння етеру або електричні рухи) і уділяються нашим нервам. Нерви проводять їх до певних мізкових центрів, і в комірках нашої мізкової субстанції повстає образ того центру, з якого вийшов даний імпульс. Та вроджена сила нашого мізку така, що сей образ не уявляється нашій свідомості там, де він справді є, т. є. У комірках нашого мізку, а ненача в проекції у зверхнім світі, там, звідки вийшов імпульс або відки нам здається, що він вийшов» [4]. Дослідник називає цей процес джерелом і способом людської «змислової перцепції» та джерелом «змислових ілюзій».

Вивчення фізіології відчуттів дозволило по-новому поглянути на процес образотворення під час сну та провести паралель із поетичною фантазією. Так, під час сну організм людини продовжує функціонувати за звичною схемою, приймаючи сигнали, переробляючи їх та витворюючи відповідні образи. Однак за умови, коли периферичні нерви, які сприймають інформацію із зовнішнього світу, за словами Франка, «засинають», до мозку починають доходити сигнали нашого організму, які раніше лишалися непоміченими, наприклад: «Молекул крові натисне на слуховий нерв у голові. І що ж діється? До слухового центру в мізку доходить від слухового нерва, так сказати, сліпий алярм. Центр перціпує се як гук, і в тій хвилі з-поміж образів, нагромаджених у тім центрі, встає один, чим-небудь схожий з тим гуком. Образ гуку пожарного дзвону. Сей образ на підставі закону про асоціацію образів викликає відповідні образи зору, запаху, дотику – і наша сонна фантазія в одній сотній часті секунди сотворила в нашій уяві повний, пластичний, живий образ пожару» [4].

Здатність до творення наглядних, пластичних образів зближує сонну фантазію з поетичною. Образи ці можуть бути досить багатими та різномірними: «Я в сні дістаю биття серця, і в тій секунді сонна фантазія докмпонує мені його причини: мене гонить ведмідь, я тікаю, наскакую на глибокий яр і стрімголов паду в безодню» [4]. Таким чином, під дією сильного і стійкого імпульсу сонна фантазія здатна витворювати цілий ряд образів, які перетікають один в одній, розвиваючись і посилюючи один одного. Крім того, «те, що на ділі є один момент або якийсь стан, сонна фантазія уявляє як рух, як цілий драматичний процес» [4]. За таким же принципом діє і поетична фантазія. Зовнішній подразник викликає цілий ряд асоціацій, які перетворюються в

художні образи, в рази сильніші, яскравіші і драматичніші, ніж предмет або подія, що їх викликала. Франко фіксує ще одну спільну рису поетичної та сонної фантазії – обидві вони носять творчий характер, здатні витворити в уяві такі сцени і ситуації, яких ми у житті ніколи не зазнавали, однак які будуть нам досить знайомими, щоб повірити у їхню справжність. Це тому, що матеріалом для творення образів є наш особистісний досвід, який лежить у глибинах підсвідомості. Дослідник так описує цей процес: «Для сонної фантазії стоять отвором усі таємні скритки та схованки нашої нижньої свідомості, всі скарби наших давніх, забутих і затертих вражінь від найдавніших літ, усе те, що наша свідомість наяві хіба з трудом може вигребти в пам'яті або може й зовсім не вигребти. І над усім тим скарбом сонна фантазія панує безгранично, всевладно... В тім пануванні над сферою нашої нижньої свідомості і в тій легкості комбінування лежить увесь секрет сили і багатства нашої сонної фантазії, та тут же лежить також увесь секрет сили і багатства поетичної фантазії» [4].

Ще однією рисою, яка зближує сонну фантазію з поетичною, є символізм. Якщо попередню категорію снів, яка пов'язана з реакцією на подразнення зовнішніх або внутрішніх нервових закінчень, Франко називає «аналітичними снами», то тій, про яку вестимемо мову далі, він дає назву «символічні сні» і пов'язує її з ланцюжком явищ нашої свідомості «афекти – чуття – пристрасті». Інколи явища, стани, які зазвичай ми описуємо абстрактними словами, фразами, а то й реченнями, у снах являються в єдиному конкретному образі, який часто належить до сфери, віддаленої від цього явища. Франко наводить ряд прикладів, які доводять істинність цього твердження: «Закоханому дуже часто сняться барвисті, пахучі квіти, чоловікові в веселім, погоднім настрою духу сняться, що він купається в чистій воді; в молодості, коли фізичні і духові сили доходять до повні розвою, нам часто сняться, що літаємо в повітрі або перескакуємо широкі рови чи навіть доми; чоловікові, що боїться напасті ворогів або дізнав такої напасті, сняться, що його кусають пси; чоловікові, що дізнався про якусь страшну, несподівану новину, сняться, що паде в пропасть» [4]. Подібний процес здійснює і поетична фантазія. Абстрактні поняття і уявлення вона транспонує в конкретні, чітко окреслені образи. Такими образами, за Франком, насичена як українська, так і зарубіжна поезія. Цитуючи Шекспіра, Шевченка, дослідник доводить, що багатство, натуральність і пластика символічних образів у творчості цих поетів є свідченням багатства їхньої поетичної фантазії, величі їх літературного таланту. А спільне у роботі сонної та поетичної фантазії є ще одним доказом цієї величі: «Ми бачимо наглядно, що він (поет – К. М.) не підшукував їх (образи – К. М.), не мучився, компонує їх, що вони самі плили йому під перо, бой його поетична фантазія так само, як сонна фантазія кожного чоловіка, була самовладною панею величезного скарбу вражінь і ідей, нагромадженого в долішній свідомості поетовій, що вона так просто і без труда промовляла конкретними образами, як звичайний чоловік абстрактами та логічними висновками» [4].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Свій глибокий інтерес до сфери несвідомого Іван Франко підсумував у естетико-психологічному трактаті «Із секретів поетичної творчості». Аналізуючи праці провідних філософів та психологів свого часу, поетичні твори письменників, власні відчуття та переживання у процесі роботи над твором, Франко доходить висновку, що роль несвідомого у поетичній творчості надзвичайно важлива. Більше того, саме частка несвідомого у творенні твору є, на думку дослідника, доказом талановитості поета, показником естетичної ваги його творів. Іншим показником якості поетичного тексту є спосіб, яким пов'язані ідеї у поетичному творі, поети несвідомо слідує законам асоціацій ідей, або діють усупереч їм, залежно від поставленої художньої мети. Характеризуючи поетичну фантазію, Франко порівнює образи, породжені нею, з образами, які з'являються у сновидіннях. Він вважає, що через вивчення особливостей виникнення та функціонування сонних видінь та галюцинацій можна впритул наблизитися до пізнання поетичної фантазії і поетичної творчості. Здатність до творення наглядних, пластичних образів, символізм зближує сонну фантазію з поетичною. Крім того, обидві вони носять творчий характер, адже інколи формують такі сюжети, які особистість у реальному житті ніколи не переживала, хоча вони є для неї досить знайомими, щоб повірити у їх реалістичність.

Пропонована стаття не вичерпує теми «І. Франко у психології». Так, перспективним видається дослідження і самого І. Франка, зокрема, як носія «політаланту», на що неодноразово вказує В. Моляко, а також вивчення психологічного аспекту його літературної творчості.

Список використаних джерел

1. Білоус П. В. Психологія літературної творчості : навч. посіб. / П. В. Білоус. – Київ : Академвидав, 2014. – 216 с.
2. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский. – Ростов н/Д. : Феникс, 1998. – 480 с.
3. Моляко В. Методологічні та теоретичні проблеми дослідження творчої діяльності / В. О. Моляко // Стратегії творчої діяльності. – Київ : Освіта України, 2008. – С. 7 – 51.
4. Франко І. Із секретів поетичної творчості [Електронний ресурс] / І. Я. Франко. – Режим доступу: <http://e-libra.ru/read/225688-iz-sekretiv-poetichnoyi>. – Назва з екрана.
5. Юнг К. Г. Отношение психологии у поэтическому творчеству / К. Г. Юнг // Дух в человеке, искусстве и литературе / К. Г. Юнг. – Минск : Харвест, 2003. – С. 90 – 113.
6. Шевченко Т. Кобзар [Електронний ресурс] / Т. Г. Шевченко. – Режим доступу: <http://poetry.uazone.net/kobzar/>. – Назва з екрана.

References

1. Bilous P. V. *Psychologija literaturnoi' tvorchosti : navch. posib.* / P. V. Bilous. – Kyi'v : Akademydav, 2014. – 216 s.
2. Vygotskij L. S. *Psihologija iskusstva* / L. S. Vygotskij. – Rostov n/D. : Feniks, 1998. – 480 s.
3. Moljako V. *Metodologichni ta teoretychni problemy doslidzhennja tvorchoi' dijal'nosti* / V. O. Moljako // *Strategii' tvorchoi' dijal'nosti.* – Kyi'v : Osvita Ukrai'ny, 2008. – S. 7 – 51.
4. Franko I. *Iz sekretiv poetychnoi' tvorchosti* [Elektronnyj resurs] / I. Ja. Franko. – Rezhym dostupu: <http://elibra.ru/read/225688-iz-sekretiv-poetichnoyi>. – Nazva z ekrana.
5. Jung K. G. *Otnoshenie psihologii u pojeticheskomu tvorchestvu* / K. G. Jung // *Duh v cheloveke, iskusstve i literature* / K. G. Jung. – Minsk : Harvest, 2003. – S. 90 – 113.
6. Shevchenko T. *Kobzar* [Elektronnyj resurs] / T. G. Shevchenko. – Rezhym dostupu: <http://poetry.uazone.net/kobzar/>. – Nazva z ekrana.

Kotlova L.O., Marchuk K.A. PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF MAKING POETIC TEXT (ACCORDING TO A SCIENTIFIC TREATISE "FROM THE SECRETS OF POETRY" BY I. FRANKO)

The features of a scientific approach of Ivan Franko to the question of psychological nature of literary creation have been discussed in the article. In particular treatise "Of the secrets of poetic creativity" is analyzed, in it the researcher insists on the exclusive role of the unconsciousness in the creative activity of the writer, focuses on features of creative imagination, associative thinking. According to Franko some part of unconsciousness in the creation of the work is a proof of a talent poet, aesthetic measure of the weight of his works. Another indicator of the quality of the poetic text is the way how ideas relate in a poetic composition. After analyzing the laws of association of ideas existing in psychology and their action within the poetry the researcher concludes that poets unconsciously follow these laws or act contrary to them depending on artistic goals. Describing the poetic imagination Franco compares the images generated by it with the images that appear in dreams. He believes that through the study of the origin and functioning of the carotid visions and hallucinations we can closely approach the knowledge of poetic imagination and poetry. The ability to create illustrative, plastic images, symbolism brings sleepy fantasy of poetic. In addition they both are creative, capable to create in our imagination such scenes and situations that we have never experienced in life, but that will be quite familiar to us to believe in their authenticity.

The article argues that in the late nineteenth century Franco raises a number of problems of psychology of literary works that have not lost their relevance today.

Key words: poetry, poetic imagination, the laws of association of ideas, subconsciousness, image, sensation.

УДК 159.922.86–056:[005.32:331.54]

М.О. КОЦЬ, І.В. ОНОПЧЕНКО, І.В. ОЗОРОВСЬКИЙ

РОЛЬ МОТИВАЦІЙНИХ ЧИННИКІВ У ПРОФЕСІЙНОМУ САМОВИЗНАЧЕННІ ПІДЛІТКІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Стаття присвячена аналізу теоретико-емпіричного дослідження ролі мотиваційної сфери у процесі професійного самовизначення підлітків з особливими потребами. Діагностовано мотиваційну спрямованість на спілкування – прагнення за будь-яких умов підтримувати стосунки з людьми, орієнтація на спільну діяльність, на соціальне схвалення, залежність від групи, потреба в прихильності й емоційних взаєминах з людьми. Розкрито стійкий взаємовплив мотиваційної сфери на самовизначення підлітка. Визначено чинники впливу на вибір майбутньої професійної діяльності дітей з обмеженими можливостями, коли відбувається їхнє і особистісне самовизначення.

Ключові слова: мотиваційні чинники, професійне самовизначення, підлітки з особливими потребами.

Статья посвящена анализу теоретико-эмпирического исследования роли мотивационной сферы в процессе профессионального самоопределения подростков с особыми потребностями. Диагностирована мотивационную направленность на общение – стремление при любых условиях поддерживать отношения с людьми, ориентация на совместную деятельность, на социальное одобрение, зависимость от группы, потребность в привязанности и эмоциональных отношениях с людьми. Раскрыто устойчивое взаимовлияние мотивационной сферы на самоопределение подростка. Определены факторы влияния на выбор будущей профессиональной деятельности детей с ограниченными возможностями, когда происходит их и личностное самоопределение.

Ключевые слова: мотивационные факторы, профессиональное самоопределение, подростки с особыми потребностями.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві проблема професійного самовизначення молоді є однією з найважливіших у становленні людини як повноцінного члена соціуму. Для підліткового віку необхідним є визначення структури мотиваційної сфери, якою керуються підлітки в практичній і навчальній діяльності. Відомості про мотиваційні чинники, що спонукали обрати ту чи іншу професію є основним матеріалом для профорієнтаційної роботи [1; 2; 4; 5]. Для дітей з особливими потребами сфера професійного